په اسلام کي معلولينو ته پاملرنه

پوهنيار عبدالمالک نيازی
د ملالۍ لوړو زده کړو مؤسسې عمومي رئيس
۰۷۰۳۳۰۰۶۳۲
Malalay.hei@gmail.com

لنډيز
معلولول انسانان لکه ړانده، ګوډان، کاڼه او داسي نور هغه چي عضوي ستونزي لري په هروخت کي د ټولني يوه برخه جوړوي. د تاريخ په اوږدو کي له دغو انسانانو سره د غير اسلامي تمدنونو د پلويانو له لاري غير انساني او د عاطفي څخه ليري چلند سوی او د دوي د تبعيد څخه نيولي تر وژلو پوري حکومتونو ته طرحي وړاندی سوي دي. د دغه څېړني موخه داده چي معلوم کړو اسلامي شريعت د دوي په اړه کوم دريځ لري او سلامي حکومتونو د دوی پر وړاندې کوم غبرګون ښودلی او کومي اسانتياوي ئي ورته برابري کړي دي. په دغه څېړنه کي له کتابتوني مېتود څخه استفاده سوي او ترځنګ ئي معتبر اسلامي ويبپاڼي او ژورنالونه پلټل سوي. په ټولنه کي معلول انسانان د ټولني هغه محسنين دي چي د چا له کبله چي الله تعالی پر ټولني باندي رحميږي. معلول انسانان په کلي ډول عاجز او ناتوانه نه دي بلکه ټولنه او چارواکي ناتوانه سوي دي چي له دوی څخه د ټولني په پرمختګ کي لازمه استفاده نه کوي. ډيرو معلولو اشخاصو معلوليت چيلنج کړی او د معلوليت سره يي داسي چاري ترسره کړي چي ډيری سالم اشخاص ورڅخه عاجز سوي دي. اسلام معلول انسانان له شاقه مکلفيتونو څخه معاف کړي او په دي اړه يي ور څخه هر ډول حرج لري کړی دی. په پخوانيو اسلامي حکومتونو کي معلولينو ته د معاشاتو په شمول د ژوند په ټولو برخو کي اسانتياوي برابري سوي. اسلام د دي ترڅنګ معلوليت ته د يوي ستونزي په نظر کتلي او د مخنيوي لپاره يي په احتياطي تدابيروباندي امر کړی دی. د دي څېړني موندني او نتائج د هري ټولني لپاره اهميت لري په ځانګړي ډول افغانۍ ټولني ته خورا ډير مهم دي ځکه چي افغانان تر هر چا زيات معلولين لري.

مهم لغاتونه: اسلام، انسان، معلول، ناتوان

مقدمه

معلول ته په عربي کې د معاق، مقعد، او عاجز (ناتوانه) کلمات استعمال شوي، مګر کله چې د معلولينو موضوع ته په نړيواله کچه توجه وشوه او د دوی ستونزې تر څېړنې لاندې ونيول شوې. په دې نظريه کې پرمختګ راغی او د دوی پر وړاندې د عاجز او ناتوانه اصطلاح کارول ښه ونه ګڼل شول، ځکه چې دا خلک په حقيقت کې ناتوانه او عاجز نه دي، بلکه ټولنه عاجزه ده چې له دوی څخه د دوی د وړتيا مطابق کار واخلي. په دې خلکو کې اوس هم د کارکولو توانايي موجوده ده په دوی کې داسې شخصيتونه شته چې په صحتمندو انسانانو کې نه ليدل کيږي، د دوی ډيری داسې کارونه کولای شي چې د ټولنې نور طبقات يې نه شي کولای.

منفي القاب او نومونه لکه ګنګ، شل او نور دېته ورته اصطلاحات د کوچنيانو او په ځانګړې ډول د معلولينو پر ذهنونو باندې بده اغيزه کوي او د دوی په ټولنيزو اړيکو منفي تاثيرات کوي خو د دې برعکس ښه الفاظ او ښه نومونه کارول دوی ته ښه روحيه ورکوي. اسلام هم موږ هڅولي يو چې خپلو اولادونو ته ښه نومونه انتخاب کړو او په همدغو انتخاب شوو نومونو يې را وبولو. (وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ) (الحجرات، ۱۱) او يوبل په بدو نومونو مه يادوئ دغه کار(بدنومونه اخيستل) په اسلام کې ډير بد دي د ګناه له مخې (تفسير ابن کثير / دار طيبة - 7 / 376) .

په تېر تاريخ کې د معلولينو حالت: روماني حکومت او پخوانيو فرعونيانو هڅه کوله چې له معلولينو څخه ځان خلاص کړي، د روم قانون کې ګونګ په معتوه (بېهوده) سره توصيف شوی وه. فيلسوف آرسطو دا نظريه درلوده چې د کمزورې سمعې قوې خاوندان زده کړه نه شي کولای. همدا راز افلاطون به ويل چې معلولين له پرمختللو ښارونو څخه بهر وباسئ، ځکه چې دوی د ټولنې د اوږو بار دي د دوی په موجوديت کې ټولنه پرمختګ نه شي کولای. د انګرېز پخواني قانون د معلولينو ځينې ډلې له انساني حقوقو محروم کړې وې.(سيكولوجية الإعاقة للقذافي، 15،1988) خوبيا هم د زماني په تېريدو سره دغه قوانين بدل شول او انساني روحيه يې غوره کړه، دوی وکولای شول د ځينو طبي نباتاتو په مرسته د کونوالي درملنه وکړي او په دې کار کې تر ډېره بريده برياليي هم شول.(تأهيل ورعاية متحدي الإعاقة 151:152،2004 او التأهيل المهني لذوي الاحتياجات الخاصة **أفنيخر، 5:1999)**

په اوس وخت کې افغانستان د نړی په هيوادونو کې تر هر چا زيات معلولين لري. د اسيا بنسټ يوې نوې سروې مونډنې ښيي چې په افغانستان کې شاوخوا اتيا سلنه وګړي په يو ډول معلوليت اخته دي، چې روغتيايي پاملرنې ته اړتيا لري.

د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمېسيون يو تازه راپور ښيي چې اکثره معلوليت لرونکي افغانان خپلو لومړنيو بشري حقونو ته لاسرسی نه لري. د دغه کمېسيون يوه کمېشنره بنفشه يعقوبي وايي ''په افغانستان کې معلوليت لرونکي وګړي له مختلفو جدي ستونزو سره مخامخ دي: اکثره معلوليت لرونکي افغانان د روغتيا، زده کړو او کار په څير خپلو اساسي بشري حقونو ته کافي او بشپړ لاسرسی نه لري.''

د څېړنې اړتيا او اهميت

په افغانستان کې د پيدايشي معلوليت تر څنګ دوامدار جنګونو د معلولينو کچه زياته کړې ده . دلته نه يوازې داچې د پيدايشي معلوليت د مخنيوي لپاره بشپړ تدابير په کار نه دي اچول سوي ترڅنګ يې دوامدره جنګونو هره کورنۍ د معلوليت له کړکيچ سره مخ کړې ده. د حکومت، ټولنې او افرادو له خوا هم د معلولينو سره په تعامل کې داسې رويه نه ليدل کيږي چې د معلولينو مادي او معنوي اړتياوې پوره کړي.

په دې څېړنه کې د معلولينو مقام واضح سوی او په اړه يې د حکومتونو، ټولنو او افرادو مسؤليتونه روښانه سوي. تر ټولو مهمه دا چې په دې څېړنه کې معلولين د ټولنې هغه محسنين ثابت سوي چې له کبله يې ټولنه د الله تعالی د رحمت مورد ګرځي. د دغه مقالې په لوستلو سره به د معلولينو په ذهنونو کې د کمترۍ احساس لمنځه ولاړسي او په ټولنه کې به ورته د فعال ګډون هوډ پيداسي.

د څېړني موخې

- په اسلام کې د معلولينو مقام پيژندل.
- د معلولينو پر وړاندې د حکومت او ټولنې مسؤليت په ښه کول.

د څېړني پوښتني

1. ايا معلولين په ريښتيا د ټولنې د اوږو بار دي او که په ټولنه کې د پرمختګ لپاره څه کولی هم سي؟
2. ايا په اسلام کې د معلوليت د مخنيوي لپاره وقايوي تدابير موجود دي؟
3. ايا معلوليت داسې عيب دی چې له کبله يې معلول توهين او تحقير سي؟

د څېړني ميتودولوژي

ددې لپاره چې د څېړنې د ترسره کولو لپاره کافي اړين اړوند معلومات ترلاسه سي. تر ډېره بريده پوري هڅه سوې ده چې د معلولينو د حقوقو په اړه اسلامي سرچينې وپلټل سي. دا يوه کتابتوني څېړنه ده، چې له تشريحي څېړنيز ميتود څخه پکښې استفاده سوې ده. په دغه څېړنه کي له قرآن کريم، د احاديثو له کتابونو او نورو داخلي او دباندنيو معلوماتي سرچينو، معتبرو کتابونو ، مقالو او ويبپاڼو څخه ګټه اخيستل سوې ده، تر څو د موضوع په هکله په خاص ډول په پښتو ژبه کي شته خلا ډکه سي.

اسلامي شريعت کي د معلولينو مقام

اسلام پرته له کوم توپير څخه د ټولنې ټولو طبقاتو ته د احترام په نظر کتلي او په ځانګړې ډول يې ضعيف او ناتوانه خلکو ته جدي پاملرنه کړې ده. معلول او ضعيف انسانانو د اسلامي نظام تر چتر لاندې د کمترۍ احساس نه دی کړی. د اسلام په تاريخ کې موږ داسې بيلګه نه لرو چې ناتوانه اوضعيف خلک په يو ځای کې پرته له پاملرنې څخه ژوند وکړي بلکه هميشه يوځوک د دوی د حمايې لپاره د دوی تر څنګ درېدلی دی.

د قرآنکريم په بې شميره آياتونوکې له ضعيف او ناتوانه خلکو سره د همدردۍ او مرستې مفکوره پرته ده، موږ دلته د بيلګې په توګه يادونه کوو: ١- {ليس على الضعفاء ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج إذا نصحوا لله ورسوله ما على المحسنين من سبيل والله غفور رحيم } (التوبة، 91) دغه آيت کريمه په واضحه توګه دلالت کوي چې مريضان او ضعيفان د الله له طرفه د جهاد له دندې معاف دي، يعني که د سالمو او صحتمندو مسلمانانو سره په جهاد کې شريک نه شي په دوی حرج او تکليف نشته.

٢- په قرانکريم کې د حرج کلمه په تکراري ډول له معلولينو څخه نفې شوې ده: لومړی په سورة نورکې: (لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا) (النور، ٦١) يعني باک نه لري که ړوند، ګوډ، مريض د اقاربو او خپلوانو په کورونو کې د هغوی له اجازې پرته څه وخوري.(تفسير ابن کثير، دار طيبة –٦ / ٨٦)

دوهم په سوره فتح کې: (لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا) (الفتح، ١٧) دلته هدف دادی چې که دوی له جنګ څخه شاته شي نو په دوی حرج او تکلیف نشته. الله تعالی دوی له جهاد څخه معاف کړي دي او دوی يې معذور بللي.

په قرآنکريم کې د پاملرنې بې ساري بېلګه:

قرآنکريم د معلولينو پر وړاندې د پاملرنې داسې بېلګه بيان کړې ده چې تر قيامته د انسانانو په غوږونو کې زمزمه کېږي او هغه داسې بې سارې پاملرنه ده چې نه د اسلام څخه مخکې او نه وروسته د هغې مثال په انساني ټولنو کې ليدل شوی او نه به وليدل شي.

هغه مثال دادی چې الله تعالی خپل خوږ پيغمبر حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ته د عبدالله بن ام مکتوم په وجه عتاب ورکړ!! عبدالله بن ام مکتوم په سترګو ړوند وو، يوه ورځ د معمول په څېر رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی چې په مجلس کې ورسره کښيني. رسول الله صلی الله عليه وسلم په دې مهال د ابوجهل، عتبه، اُبی ابن خلف، اُميه ابن خلف اوشيبه په ګډون د قريشو له مشرانو او سردارانو سره غونډه درلوده او هغوی ئې اسلام ته را بلل. ناڅاپه عبدالله بن ام مکتوم (د خديجې رضی الله عنها د تروړخوی) د غونډې ځای ته راغی او وئې ويل: يارسول الله! ارشدني (ای د الله رسوله ماته لارښوونه وکړه) د ده ناڅاپي راتګ او د مجلس اخلال، پيغمبر عليه السلام ته نا مناسب وبرېښېد او پرې نا راضه شو. غوښتل ئې په دې حساس وخت کې ئې څوک مزاحم نشي. تمه يې دا وه چې که د قريشو له دغو مشرانو څخه هرڅوک يې ايمان راوړي نو د قريشو ډېر کسان به له مخالفته لاس واخلي، له مسلمانانو سره به يوځای شي، اسلامي دعوت به ومني او لږ ترلږه مخالفت به يې راکم شي. دغه احساس د دې باعث شو چې پيغمبر عليه السلام د قريشو سردارانو ته زياته توجه وکړه.

الله جل شانه د ټولو رب دی او د هغه سبحانه وتعالی په نزد کې د چا اجتماعي حيثيت اهميت نلري، د پيغمبر عليه السلام په دې حرکت ناراضه او يوه مکمله سوره ئې په همدې اړوند نازله کړه : (عَبَسَ وَتَوَلَّى (1) أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى (2) وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى (3) أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى (4) أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى (5) فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى (6) وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى (7) وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى (8) وَهُوَ يَخْشَى (9) فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى (10) (عبس، ١-١٠) ترجمه: تريو ئې کړ تندی او مخ ئې واړولو چې کله ورته راغی هغه ړوند، ته څه شي ته خبر کړې، ښايي (ده غوښتل چې) ځان تزکيه کړي، يا پند واخلي او پند ئې ګټور کړي، خو چا چې استغنا به ئې کوله، نوستا وه ورته خاصه پاملرنه، اوڅه پړه ئې پرتا نشته که ځان نکړي تزکيه، خو څوک چې په تلوار راغی ستا خواته او وېرې و اخيستی، نوتاکړه له هغه بې پروايي. (د قرآن پلوشې، جزء ٣٠ ، ص ٧٠)

په دغه آياتونو کې الله تعالی خپل پيغمبر او اسلامي امت ته دا واضحه کړه چې ړوند مؤمن د الله پر وړاندې د کافرانو له مشرانو اوسردارانو ډېر غوره دی. پيغمبر عليه السلام د دغې سورې له نزوله وروسته وفرمايل: زه خپل رب د عبدالله بن ام مکتوم په وجه عتاب کړم، له دغې ورځې وروسته چې کله به هم عبدالله بن ام مکتوم د ده خواته راتلو نو خپل څادر به ئې ورته وغوړاوو او ډېر احترام او عزت به ئې کاوو. دوه ځله ئې په خپل غياب کې او د جنګ جبهو ته د تلو په مهال هغه د مدينې منورې د چارو مسؤل او خپل ځای ناستی ټاکلی وه.

د عبدالله ابن ام مکتوم د شکايت له کبله د شريعت په عام حکم کې يوه استثناء

عبدالله بن ام مکتوم د معلوليت او غريبۍ سره سره د الله په وړاندې زيات وزن او قدر درلود. يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی په ډېره ناکراره لهجه يې ووېل ای د الله رسوله! داسې آياتونه نازل شوي چې له مخې يې مجاهدين په ناستو (هغو معذورو خلکو چې جهاد ته نه شي تللی) بهتره ګڼل شوي موږ خو څکه جهاد ته نه شو تللی چې معذور يو، ده لاخپلې خبرې نه وې ختمې

کړې چې په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې د وحې نازلیدو کیفیت راغی زید بن ثابت ناست وه هغه ته یې وویل چې د مجاهدینو او قاعدینو آیتونه چې اوس نازل شوي تلاوت کړه هغه تلاوت شروع کړ: لا یستوي القاعدون... کله چې یې دغه ځای تلاوت کړ رسول الله صلی الله علیه وسلم پرې ډېغ وکړ چې ولیکه غیر اولي الضرر(پرته له معذورو خلکو) نو دلته الله تعالی د عبدالله بن ام مکتوم عذر واورید او د هغه پر اساس یې په قرآنکریم کې له عام حکم څخه مستثنی کړل، د دې استثنا څخه مخکې په مطلقه توګه مجاهدین په ناستو خلکو بهتره ګڼل شوي وه هغه که معذور وي او یاغیر معذور، مګر الله پاک د عبدالله بن ام مکتوم د شکایت په اساس ناست معذور خلک له دغه عام حکم څخه وویستل او یواځې هغه ناست خلک په عام حکم کې پاتې شول چې پرته له عذرڅخه جهاد ته نه ځي.

معلولينو ته د خلفاوو او فقهاوو پاملرنه

د راشدينو خلیفه ګانو له ډلې څخه عمر بن الخطاب رضي الله عنه لومړی شخص وه چې د ضعيفانو او معلولينو د حقوقو خونديوالي لپاره ئې قانون تصويب کړ چې له مخې يې د ضعيف او ناتوانه ماشومانو لپاره ديوان جوړ شو او د بيت المال له خوا نه د هغوی لپاره د تمويل چارې تصويب شوې.

عمر بن عبدالعزيز په اسلامي دولت کې د معلولينو تعداد او احصائيه معلومه کړه او وليد بن عبدالملک په ۸۸ هـ کال کې د جذام مريضانو لپاره ځانګړې شفاخانه جوړه کړه، او هرځای ناستي او ړوند مريض ته ئې يو يو خدمتګار مقررکړ. له دوی سره به د روغتون په داخل کې ډېر ښه سلوک کيده. په حلب ښار کې د يوې شفاخانې په وقفي فايل کې داسې ليکل شوي وه : (هر يو ليوني ته دې دوه خدمت کوونکې مقرر شي هر سبا به يې لمبوي پاک کالی به ورته اغوندي، لمونځ به ورباندې کوي، د يو خوش آواز قاري په واسطه به ورته د قرآنکريم تلاوت اوروي او بيا به يې تازه هواء ته وباسي) (النمو النفسي في الطفولة والمراهقة لموسى فاروق عبد الفتاح . 2001،209:210).

کله چې اسحاق بن قبيصه ته په عراق کې د معلولينو چارې وسپارل شوې هغه وويل: په الله سوګند چې زه به د معلولينو داسې خدمت وکړم او دوی ته به داسې اسانتياوې برابرې کړم چې خپلوان يې له ده سره تر روغو اوسالمو خلکو نه زيات محبت وکړي.

اموي دولت کې هم معلولينو ښه مقام درلود، د دوی په دور کې د مجانينو لپاره په لويو ښارونوکې ځانګړې شفاخانې جوړې شوې، په خپله خليفه مامون د ړندو خلکو او ضعيفه ښځو لپاره په بغداد او نورو لويو ښارونو کې کورونه جوړکړل. سلطان قلاوون د معلولينو لپاره لوی روغتون جوړ کړ.

اسلامي علماوو هم معلولينو ته ډيره پاملرنه کړې ده. امام ابوحنيفه رحمة الله عليه د معلولينو په اړه ځانګړی قانون استنباط کړ چې له مخې يې په اسلامي دولت لازمه ګڼلې وه چې د معلولينو کفالت په غاړه واخلي، همدا راز امام رازي د (درجات فقدان السمع) تر عنوان لاندې کتاب وليکه چې په هغه کې يې د سامعې (اورېدو) قوې په اړه اورېد بحث کړی دی او د دی قوې مختلفې درجې يې معلومې کړې دي. ابن سينا هم د کوڼوالي د پېښيدو په اسبابو ليکنه کړې چې دا تولې هڅې د دوی په پاملرنې دلالت کوي (کيف تعامل الاسلام مع المعاقين – موقع صيد الفوائد).

معلول علماء

مسلمانانو يواځې معلولينو ته پاملرنه او هغوی ته په اسانتياوو برابرولو بسنه نه ده کړې، بلکه په عمل کې يې د معلول او ناتوانه له مفکورې سره مبارزه کړې، هغوی په عملي ډګر کې دا ثابته کړې چې عضوې نيمګړتيا د علم او پرمختګ مانع نشي کيدای او معلول د ټولنې د اوږو بار نه بلکه په ټولنه کې فعاله ونډه اخيستی شي او د ټولنې لپاره د خدمت مصدر ثابتيدای شي.

دلته د بېلګې په توګه د يو لړ هغو مسلمانو علماوو څخه يادونه کوو چې له معلوليت سره سره د علم او ادب د کاروان مخکښان ثابت شوي:

١- ابان بن عثمان په غوږو دروند وو، خوبيا هم د خپلې زمانې، ذکي، فقيه او نحوي عالم وو ډير نصوص يې په يادو زده ول. (إنباه الرواة على أنباه النحاة - (1 / 123))

٢- محمد بن سيرين، په غوږو دروند وو او سامعه قوه يې ضعيفه وه، خو د دې سره سره د احاديثو راوي او د خوبونو معبر وو.(33-110هـ=653-729م) (الأعلام للزركلي - 6 / 154)

٣- دعبل الخزاعي (148 - 246 هـ = 765 - 860 م) حاضر ځوابی شاعر وو، د شاعرانو په طبقاتو کې يي په زړه پورې کتاب هم ليکلی دی.(الأعلام للزركلي - 2 / 339)

۴- عبد الرحمن بن هرمز الأعرج. نوموړی عالم په پښه ګوډ وو خو بيا هم وتوانېد چې په علمي ډګر کې د امام، حافظ، او حجت په څير علمي القاب تر لاسه کړي، د قراءت علم يې د ابوهريره څخه په مستقيمه توګه حاصل کړی وه، د دې ترڅنګ يې د قرآنکريم نسخې هم ليکلې دي. (سير أعلام النبلاء ـ تح الأرنؤوط - (5 / 69))

۵- حَاتِمٌ الأَصَمُّ بنُ عنوَانَ بنِ يُوْسُفَ البَلْخِيُّ : نوموړی زاهد، واعظ، د حکمت خاوند په غوږو دروند وو. په زهد تقوی او حکمت کې په زړه پورې نصيحتونه لري د دې امت په لقمان باندې يې شهرت درلود. (سير أعلام النبلاء - (11 / 484))

په اوس وخت کې هم ډير مثالونه لرو چې د هغو له جملې څخه د سعودي عربستان نامتو عالم مرحوم شيخ عبدالعزيز بن باز رحمه الله وو، هغه سره له دې چې په بشپړه توګه په سترګو ړوند و، خوبيا هم د دې وخت ستر امام زاهد او عالم شخص وو.

٦- عطاء رضی الله عنه له شکل نه تور، کړې سترګې، چيته پوزه، په يو لاس او يوه پښه شل د ليدونکو په نظر ډير حقير معلوميده، خو اسلام ور څخه ستر عالم، امام او مفتي جوړ کړ، خلکو به ورته د مسائلو لپاره مراجعه کوله او زرګونو شاګردانو ته يې په خپل لاس د علم تاج ورکړی، د خلکو په وړاندې يې ډير قدر او عزت درلود. (کتاب رعاية المعاق بين الشرائع السماوية: ص11- 12)

قرآنکريم او نبوي احاديثو کې د معلولينو ټولنيز مقام

اسلامي شريعت د معلولينو په شمول ټول وګړي د ټولنې يوشان افراد ګڼي او له دوی څخه د ټولنې په پرمختيا کې د دوی د وړتيا مطابق کار اخلي، عبدالله ابن ام مکتوم په دواړو سترګو ړوند صحابي په هغه مهال چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوه غزا کې د ګډون لپاره ووت د مدينې منورې سرپرست والي وټاکل شو.

اسلام کې د بهترۍ معيار تقوا او له الله تعالی څخه ويره ده، په دې اړه په واضحه توګه ټولو افرادو ته اعلانوي چې که کوم مسلمان په يومصيبت کې اخته شو هغه د ده شخصيت ته تاوان نه رسوي او نه په ټولنه کې د ده ارزښت کموي د دوی ترمنځ د فضيلت معيار يواځې تقوا ده، مال، جاه، ظاهري مظهر اوشکل د انسان په شخصيت لوړاوي کې اغيزه نه لري، رسول الله صلى الله عليه وسلم په ډيرو احاديثو کې دې مطلب ته اشاره کړې چې د هغو له جملې څخه د حجة الوداع حديث دی چې د اسلام ډيرو سترو اصولو او قواعدو ته پکې يادونه شوې ده. رسول الله صلى الله عليه وسلم د حجة الوداع پرمهال داسې وفرمايل: [يا أيها الناس ألا إن ربكم واحد وإن أباكم واحد إلا لا فضل لعربي على أعجمي ولا لعجمي على عربي ولا لأحمر على أسود ولا أسود على أحمر إلا بالتقوى] (مسند أحمد بن حنبل - (5 / 411)) ای خلکو خبر اوسئ چې ستاسو ټولو رب يو دی، خبر اوسئ چې په اسلام کې عربي په عجمي او عجمي په عربي فضيلت نه لري همدا راز سور په تور اوتور په سور بهتري نه لري مګر په تقوا سره.

د دې لپاره چې د انسانانو له فکرونو څخه د ځمکې پر مخ د دوی ترمنځ د رنګ او مال په اساس توپيرونه ختم شي داسې وفرمايل: « إِنَّ اللَّهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ ». (صحيح مسلم ـ مشكول وموافق للمطبوع - (8 / 11)) يعنې الله پاک ته ستاسو شکل اومالي حيثيت اعتبار نه لري بلکه ستاسو زړونه او عملونه اعتبار لري.

له توهين او مسخرو څخه ممانعت سوی

اسلام د ټولني غړي يو پر بل باندي له مسخرو څخه منع کړي، الله تعالی فرمايي : [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ] (الحجرات، ١١) ای مؤمنانو په تاسو کې دي يو قوم پربل قوم مسخرې نه کوي کيدای شي د الله پروړاندې مسخره کړای شوي خلک له مسخره کوونکو غوره وي همدا راز ښځې دې هم پر نورو ښځو مسخرې نه کوي کيدای شي د الله پر وړاندې مسخره کړای شوې ښځې د مسخره کوونکو ښځو څخه غوره وي او تاسو خپل منځ کې يو بل ته طعنه مه ورکوئ او يو بل په بدو نومونو مه يادوئ دغه کار(بد نومونه اخيستل) په اسلام کې ډېر بد دی د ګناه له مخې، که څوک له دې کار څخه توبه ونه کړي پس دي دوی له حد نه تيري کوونکي او ظالمان. (تفسير ابن کثير / دار طيبة - (7 / 376))

په کومه ټولنه کې چې سالم او صحتمند خلک پر معلولو خلکو مسخرې کوي او هغوی ته په ټيټه سترګه ګوري دا کار معلولينو ته تر اصلي مصيبت څخه هم ډېر درد ناک دی. ډېر داسې معلولين شته چې په خپل حالت صبر کوي، مګر د يو چا له خوا ورته د احتقار نظر هيڅکله نشي هېرولای. د صحت خاوندان بايد په دې ښه پوه شي چې دوی ته ورکړل شوی د صحت دغه نعمت د الله له طرفه يو عطا او بخښښ دی (وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ) (النحل، ٥٣) کوم نعمت چې تاسو ته درکړل شوی هغه د الله له طرفه دی.

کوم ذات چې دوی ته يې دغه نعمت ورکړی د هغه په بيرته اخستلو هم قادر دی، او هغه چاته يې ورکولای شي چې تراوسه ترې بې برخې وه چې له کبله يې د نعمت خاوندانو په سترګو کې ټيټ وه، الله تعالی د عزت او ذلت ورکوونکی دی (قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (آل عمران، ٢٦) ووايه اي محمد! (په داسې حال کې چې ته تعظيم کوونکی يې د خپل رب) ای د ټولو مالکه ته ورکوونکی يې، ته منع کوونکی يې، ته چې څه وغواړې هغه کيږي، اوچې نه يې غواړې هغه نه کيږي، ته عزت ورکوې چاته دې چې خوښه وشي او ته ذلت ورکوې چاته دې چې اراده وشي، د تاپه لاس کې خير دی، ته په هرشي قادر يې. (تفسير ابن کثير / دار طيبة - (2 / 29))

معلولين د ټولني محسنين دي

معلولين او ضعيفان پر ټولنې بار نه بلکه د ټولنې محسنين دي. ځکه چې الله تعالی د دوی په سبب د ټولنې افرادو ته رزق ورکوي، رسول الله صلی الله عليه وسلم سعد بن ابي وقاص ته داسې وويل: (هَلْ تُنْصَرُونَ وَتُرْزَقُونَ إِلاَّ بِضُعَفَائِكُمْ) (صحيح البخاري - حسب ترقيم فتح الباري - (4 / 44)) تاسو سره مرسته او تاسو ته رزق يواځې د ضعيفانو په سبب درکول کيږي.

د دې ترڅنګ اسلام د معلولينو د نفسي ارامتيا او له دوی څخه د کمي د احساس د ختمولو په موخه داډ ورکوي چې دغه عضوي بيمارې چې دوی پرې اخته دي د دوی انساني کرامت او عزت ته تاوان نه رسوي او نه په ژوند کې د دوی ارزښت کموي، ځکه چې حقيقي معلولويت هغه دی چې د انسان دين، اخلاق اوعقيده کمزورې کړي الله تعالی فرمايي: (فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ) (الحج، ٤٦) يعني حقيقي ړوند والی د سترګو ړوندوالی نه دی بلکه د بصيرت او زړه ړوند والی دی چې انسان د ظاهري سترګو شتون سره سره له حقيقت پېژندنې ړوند کړي. (تفسير ابن کثير / دار طيبة - (5 / 438))

معلوليت تقديري پيښه ده

خوبيا هم د دې سره سره اسلام معلوليت له پام څخه نه دی غورځولی او نه يې پر معلولينو د هغه اغيزه له پامه غورځولې، له همدې کبله اسلام معلولينو ته د هغو مصيبتونو په مقابل کې چې د دوی جسم، مال، او اولادونو ته متوجه وي د صبر درس ورکوي، که موږ هر يو په خپل چاپيريال کې وګورو خاماخا به موږ ته په ژوند کې داسې ستونزې رامعلومې شي چې اسانتياوې يې راوړې وي او

داسې مشکلات به وګورو چې د عادي انسانانو څخه يې لوړ شخصيتونه جوړ کړي وي په دې اړه الله تعالى فرمايي: (مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (22) لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ) (الحديد، ٢٢-٢٣) اى مؤمنانو که تاسو ته مالي ستونزې لکه قحطۍ، طوفان، لوږه او يا هم بدني ستونزې لکه مرض د اولادونو مړينه رسيږي هغه د واقع کيدو تر مخه الله تعالى په لوح محفوظ (د تقدير په کتاب) کې د ځاى او وخت په شمول په بشپړه تفصيل سره ليکلي دي، د دغو کارونو اجراء په خپل ټاکلي وخت الله تعالى ته اسانه ده، موږ د دې لپاره تاسو ته د تقدير او زموږ د ازلي پريکړو په اړه خبر درکوو چې تاسو خفه نه شي په هغه نعمت چې له تاسو څخه اخيستل کيږي، او خوشحالي (تکبر) ونه کړې په هغه څه چې تاسوته درکول کيږي، الله تعالى نه خوښوي تکبر او فخر کوونکي په خلکو باندې. (أيسر التفاسير للجزائري - (4 / 212))

لومړى ايت هغه ازلي حقيقت بيانوي چې له مخې يې د نړۍ حوادث، پيښې او هغه څه چې انسان ورسره په ژوند کې مخ کيږي هغه ټول د الله په قضاء او قدر سره کيږي، دوهم آيت کريمه انسان ته د دغو حوادثو پر وړاندې د مناسبې کړنلارې لارښونه کوي هغه داچې د مصيبت پرمهال به د الله له رحمت څخه نااميده کيږي نه او د نعمت په وخت کې به فخر اوتکبر نه کوي.

په نبوي احاديثو کې هم دغه مطلب تاييد شوى رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل: « عَجَبًا لأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَاكَ لأَحَدٍ إِلاَّ لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ » (صحيح مسلم ـ مشكول وموافق للمطبوع - (8 / 227)) د مسلمان مؤمن ټول کارونه د ده په خير دي، که ده ته د خوشحالي اسباب ورکول شي او دى پرې شکر اداء کړي دا د ده لپاره خير ده او که مصيبت ورته ورسيږي او دى پرې صبرو کړي بيا هم د ده لپاره خير ده. په يو بل حديث قدسي کې الله تعالى فرمايي: إِنَّ اللَّهَ قَالَ إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةَ. (صحيح البخاري ـ حسب ترقيم فتح الباري - (7 / 151)) که يوڅوک د سترګو له نعمت څخه محروم کړم او دى په هغه حالت صبر وکړي، زه به ورته په عوض کې جنت ورکړم.

د معلوليت د مخنيوي لپاره وقايوي تدابير

اسلام د معلوليت د مخنيوي لپاره بېلابيلې لارې چارې په کاراچولې دي:

١ – د موروثي معلوليت د مخنيوي په اړه يې مسلمانانو ته امر کړى چې په ښه خاندان کې واده وکړئ. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: « تخيروا لنطفكم وانظروا أين تضعونها ، فإن النساء يلدن أشباه إخوانهن وأخواتهن ، وانكحوا الأكفاء ، وانكحوا إليها » (معرفة الصحابة ـ محقق - (22 / 273)) تاسو د خپلو نطفو لپاره د ښه خاندان څخه د ځان لپار ښځې انتخاب کړئ، يعنې له هغوى سره نکاح وکړئ، ځکه چې ښځې د خپلو ورونو او خويندو مشابه اولاد راوړي، او تاسو له خپل کُف (سيال) سره نکاح وکړئ اوسيال ته يې ورکړئ.

٢- د هغو امراضو د مخنيوي لپاره چې معلوليت ترې پيداکيږي د اسلامي فقه قواعد موږ ته د تعقيم اجازه راکوي، دوکتور مصطفى سباعي د فقهي قواعدو په استناد د هغو اشخاصو لپاره چې په دغسې ارثي ناروغيو اخته دي تعقيم جائز ګڼلى او د هغوى لپاره يې درې شرطونه وضع کړي:

١. د دغو مرضونو د انتقال حتمي والى.

٢. د طبي لارو څخه د شفاء موندنې ناشونتيا.

٣. ورثوو ته د دغو مرضونو د انتقال د مخنيوي لپاره پرته د مصاب شخص د تعقيم څخه د بلې وسيلې نه شتون.

٣ – د زنا حرام والى ځکه چې د اخلاقي فساد او جنسي بې لارى په نتيجه کې خطرناک ساري مرضونه انتقال مومي لکه زهري بيمارۍ چې د شل کيدو، ړنديدو، جسماني بې نظمۍ او د خولې د سرطان سبب کيږي. الله تعالى له همدې کبله زنا او د زنا اسباب په کلکه حرام کړل. الله تعالى د اړونده موضوع په اړه فرمايي: (وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا) (الإسراء، ٣٢) الله تعالى په

دي آيت کې خپل بنده ګان له زنا او زنا ته له نيږدې کيدو څخه منع کړي، ځکه چې زنا ډيره لويه ګناه ده او ډيره بده لار ده. (تفسير ابن کثير / دار طيبة - (5 / 72))

۴– ټول نشيي توکي لکه دخانيات، شراب او...حرام شول ځکه چې دغه شيان انساني وجود، عقل او قوې ته ضرر رسوي او د انسان د هلاکت سبب کيږي الله تعالی فرمايي: (وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ) (البقرة، ۱۹۵) تاسو خپل ځانونه په خپله له هلاکت سره مه مخ کوئ. د معلوليت د مخنيوي لپاره چې کوم اسباب دلته ياد شول هغه د بيلګې په توګه وه نور ډير اسلامي هدايات دي چې د معلوليت د مخنيوي لپاره ترې ګټه اخيستلی شو.

پايله

معلول او ځانګړي اړمن خلک د هرې ټولنې يوه برخه تشکيلوي، افغانۍ ټولنه تر هرې بلې ټولنې زيات معلولين لري. اسلام معلولينو ته زياته پاملرنه کړې او د دوی مادي او معنوي اړتياو پوره کولو په موخه يې ځانګړي لارښوونې کړې دي. اسلام معيوبيت تقديري پيښه ګڼلې او معلولين يې له هر ډول اذيت او توهين څخه ژغورلي دي او ترڅنګ يې هغوی د ټولنې داسې محسنين معرفي کړي چې له کبله يې افراد د الله د رحمت مورد کرځي. اسلام د معيوبيت مخنيوي لپاره پر احتياطي تدابيرو امر کړی او ټول هغه اسباب چې د معلوليت لامل کيږي منع کړي دي. معلول انسانان د ټولنې د اوږو بار نه بلکه د ټولنې په پرمختګ کې ونډه اخيستلی سي.

په هغه مهال چې د نړۍ د مختلفو عقلي نظرياتو درلودونکو د معلولينو په وړاندې قهرجنې او عاطفي نه بې برخې پريکړې وکړې چا به ويل چې د کمزورو عقلي قوو خاوندان اعدام کړئ، او چا ويل چې په داسې کارونو يې وګمارئ چې د توهين نه ډک وي. موږ وليدل چې نبوي تګلاره په بشپړه توګه له عاطفي او رحم څخه ډکه لاره ده. اسلامي شريعت دغو حاجتمنو ته پوره پاملرنه وکړه او د دوی لاسنيوي ته يې په خپلو کارونو کې لومړيتوب ورکړ. هغوی ته يې اسانتياوې برابرې کړې، په مصيبت اخته خلکوته يې احترام او عزت ورکړ، د هغوی پوښتنه او عيادت يې وجيبه وګرځوله. پردې سربيره ئې هغوی ته په دعاء باندې خلک وهڅول، پر هغوی ملنډې او استهزاء کول يې حرام کړل، له هغوی سره مقاطعه کول يې منع کړل، په تکليفي احکامو کې يې په دوی اسانې راوستله او حرج يې ورڅخه لرې کړ.

زموږ ډيری معلولين د معلوليت له کبله د توهين او تحقير سره مخکيږي په داسې حال کې چې معلوليت تقديري پيښه ده تر ډيره حده د انسان د اختيار څخه بهر ده د معيوبينو توهين په حقيقت کې د الله تعالی په تقدير اعتراض دی نو له دې کبله معلولين بايد توهين نه سي بلکه د نورو سالمو انسانانو په څير محترم وګڼل سي. معيوبين د ټولنې د اوږو بار نه دي؛ که موږ د معلولينو چارې په ښه توګه مديريت کړو، صلاحيتونه او وړتياوې يې په کار واچوو، نه يواځې داچې دوی به د ټولنې د اوږو بار ونه اوسئ بلکه د ټولنې په پرمختګ کې به اغيزمنه ونډه ولري. ډيری معلولين د معلوليت له کبله د روحي ستونزو سره مخ دي، که ټولنه داسلام د هداياتو مطابق د دوی مقام او فضيلت درک کړي او معلولين هم په ټولنه کې خپل ځانونه محترم محسوس کړي په دې سره به تر ډيره بريده د دوی په روحي او رواني ستونزو کې کمی راسي. ډيری معلولين په ټولنه کې د کمترۍ له احساس سره مخامخ دي که حکومت معلولينو ته د دوی د وړتيا مطابق د کار اوکسب زمينه برابره کړي داچاره به هغوی په خپل ځان باوري کړي او د کمترۍ احساس به يې په خود کفايي بدل سي. جنګونه او نا امني د معلوليت تر ټولو غټ لامل دی که د نورو احتياطي تدابير ترڅنګ جنګ ختم سي او سوله راسي دابه د معلوليت په مخنيوي کې ډيره مرسته وکړي.

سپارښتنې او وړاندیزونه

۱. حکومت باید د معلولینو لپاره بشري اړین ضرورتونه پوره کړي.

۲. ټولنه باید معلولین د خپلو اوږو بار ونه ګڼي بلکه دوی د الله هغه بندګان وګڼي د کومو له کبله چې الله تعالی د ټولنې په وګړو رحمیږي.

۳. حکومت باید د معلولینو څخه د ټولنې په پرمختګ کې ګټه واخلي څکه چې په معلولینو کې داسې استعدادونه پیداکیږي چې په روغ او سالمو کسانو کې نه لیدل کیږي.

۴. د معلولیت د مخنیوي لپاره باید وقایوي تدابیر په کار واچول سي او د جنګونو مخه ونیول سي.

۵. د معلولینو سره باید داسې رویه اختیار سي چې هغوی د کمترۍ احساس ونه کړي.

۶. په ټولو تعلیمي او روزنیزو مرکزونو کې معلولینو ته لازمې اسانتیاوې په پام کې ونیول سي.

ماخذونه

اسماعيل بن عمر بن ضوء بن كثير، تفسيرالقرآن العظيم: مصر، قاهره، دار طيبة.

لقذافي، (١٩٨٨). سيكولوجية الإعاقة: الدار العربية للكتاب (15،1988)

مدحت ابوالنصر، (٢٠٠٤). تأهيل ورعاية متحدي الإعاقة: ايتراك للنشر والتوزيع

يحي أفنيخر،(١٩٩٩). التأهيل المهني لذوي الاحتياجات الخاصة: مكتبة ملك فهد الوطنية.

...................، (١٣٩٩، غويی ٢٥). اسیا بنسټ

حکمتیار، د قرآن پلوشې،

موسى فاروق عبد الفتاح، (٢٠٠١). النمو النفسي في الطفولة والمراهقة: مكتبة الأنجلو المصرية ، القاهرة. 209:210،2001

موسى بن حسن ميان، كيف تعامل الاسلام مع المعاقين: موقع صيد الفوائد.

علي بن يوسف القفطي، إنباه الرواة على أنباه النحاة: المكتبة الوقفية للكتب المصورة

خير الدين الزركلي، الأعلام: المكتبة الشاملة

شمس الدين محمد بن احمد الذهبي، سير أعلام النبلاء ـ تح الأرنؤوط: المكتبة الشاملة

كتاب رعاية المعاق بين الشرائع السماوية، الجمعية النسائية بجامعة اسيوط (٢٠١٥)، منتدى التجمع – الكتاب الالكتروني.
http://bronzia.unevanet.com

الامام احمد ابن حنبل، مسند أحمد بن حنبل: المكتبة الشاملة

صحيح مسلم ـ مشكول وموافق للمطبوع: المكتبة الشاملة

محمد بن اسماعيل البخاري، صحيح البخاري ـ حسب ترقيم فتح الباري: المكتبة الشاملة

الجزائري، أيسر التفاسير: المكتبة الشاملة

ابو نعيم احمد بن عبدالله، معرفة الصحابة ـ محقق : المكتبة الشاملة

په اړونده موضوع کې د لازیاتو معلوماتو لاسته راوړلو لپاره کولی شې لاندې منابعو څخه استفاده وکړې:

١. المعوق والمجتمع في الشريعة الإسلامية. المؤلف: سعدي أبو حبيب .

٢. ذوو الصعوبات السمعية وكيفية ربطهم بالمجتمع . المؤلف: سلمان ظافر الشهري.

٣. رسالة ماجستير في التربية الخاصة. الباحث: محمد الذبياني

Position of Disabled People in Islam

Mr. Abdul Malik Niazai

Chancellor of MIHE

Abstract

Disabled people, such as the blind, the deaf, and others who have body problems, are always part of society. Throughout history, such individuals have been treated inhumanely and unemotionally by supporters of non-Islamic civilizations and have been punished from preaching to execution. The aim of this study is to find out how Islam has a position against such people and how Islamic governments have reacted to them and what facilities they have provided. In this study, library methods have been used and in addition, prestigious Islamic web pages and journals have been searched. Disabled people are those who have mercy on society because of Allah. Disabled people are not generally powerless and incapable, but society and officials are unable to use them to improve society. Many disabled people have challenged disability and have done such a job that healthy people have remained unable to do so. In previous governments, facilities have been provided for the disabled in all areas of life, including salaries. Islam has also considered disability a problem and has ordered precautionary measures to prevent it. The findings and results of this study are important for every community and are particularly important to the Afghan community because Afghans have more disabled people than anyone else.

Keywords: Islam, Human being, Disabled, Powerless